

[← Vissza a hírekhez](#)**● Németh Antal- emlékévk**

Németh Antal szobrot avattunk

NÉMETH ANTAL – SZOBORAVATÓ

A Nemzeti Színház Nyílt Napján (2018. szeptember 22.) felavattuk Németh Antal szobrát, Matl Péter kárpátaljai művész alkotását, Alább olvashatják Balogh Géza rendező, színháztörténész, bábtörténész, műfordító, író, dramaturg, és Fekete Péter kultúráért felelős államtitkár, Jászai Mari-díjas magyar színházi rendező, előadóművész beszédét.

BALOGH GÉZA

Azt szoktuk mondani, hogy a színház mindig jelen idejű. Meg hogy a legillékonyabb művészet. Az előadás csak addig él, amíg a függöny össze nem csapódik. Az író, a festő, a zeneszerző reménykedhet, hogy ha életében nem sikerült megértetnie és megkedveltetnie műveit a közönséggel, az utókor attól még majd rádöbbenhet nagyszerűségére. A színházi alkotást nem lehet ötven vagy száz év múlva felfedezni. A siker vagy a bukás csak aznapra érvényes.

Németh Antal életműve alaposan rációfól erre a vélekedésre. Igaz, jelentős és mennyiségileg is tekintélyes elméleti munkássága hiánytalanul ránk maradt. Bárki elolvashatja és megítheti, mennyire érvényesek a megállapításai ötven évvel szerzőjük halála után. De rendezői életműve, amelynek késői darabjaira is már csak néhány szavahihető szemtanú emlékezhet, a színházművészet illékonyságával kapcsolatos hiedelmeket cáfolja. Száznyolcvanhat rendezése és az általa kilenc évadon át vezetett Nemzeti Színház akkor is a magyar színháztörténet fényes fejezete, ha a korabeli beszámolók java része az ellenkezőjéről próbálja meggyőzni az utókort. A legendája akkor is erősebb, ha néhányan még most is fanyalagva fogadják egész működését.

Németh Antal megelőzte a korát. Sorsa a mindenre elszánt pioníroké. Minden idegszálával tiltakozott a földhöz ragadt színpadi naturalizmus idejét múlta uralma ellen. „Minden népnek minden korszakban olyan színházi élete volt, amelyet megérdemelt: olyat teremtett magának, amelyet tudott, és abban lelte szórakozását, ami szellemi életével egyenes arányban állott” – jelentette ki a korabeli magyar színházat indulatosan támadó előadásában 1923-ban. Éppen húsz éves volt, amikor ezeket mondta. Már akkor eltökélte, hogy szembeszáll a századelő megmerevedett ízlésével, és kijelenti, hogy „rendezésben az orosz, drámakultuszban és a fejlődés organikus voltában a német, színészi játékban a francia és az olasz nemzetek fognak színházi kultúránk mérlegének elkészítésénél a szemünk előtt lebegni, mint mérték a jelen pillanatban.”

A forrófejű, mindenre elszánt és jóformán ismeretlen fiatalember akkor is kitart elvei mellett, amikor tizenkét évvel később általános megrökönyödéssel kinevezik a Nemzeti Színház igazgatójává. Előbb a baloldali ellenzék támadja, mivel a jobboldali kormány kegyeltjét látja benne, majd hamarosan a jobboldal is csatlakozik a „Hóman-boynak” csúfolt ifjú titán szokatlan színházi elvei és az ásatag konzervativizmust végképp száműzni akaró műsora ellen. A korszak legkiválóbb kritikusi üzennek hadat ellene. Az általános támadás sok tekintetben meghátrálásra kényszeríti. Nemzeti Színháza nem vívhatta meg azt az elkeseredett harcot, amire kinevezésekor felkészült. De eljutott addig a pontig, ahonnan majd egy nyugalmasabb korszakban tovább lehet lépni a korszerű rendezői színház irányába.

Nem ez történt. A háború után nem a fuvalázó békekor következett be. A hitleri birodalom összeomlása után egy másik kísértet járta be Kelet-Európát, a kommunizmus kísértete. A kommunisták ugyanúgy gyűlölték a modernizmus valamennyi fajtáját, mint a nemzeti szocialisták. Sztálin rémtettein okulva a kelet-európai művészet mindent elkövet, hogy a formalizmus gyanúját elkerülje. Azok az országok, amelyekben korábban eléggé erőteljes volt az avantgárd mozgalom, hamarabb visszamerészkedtek saját hagyományaikhoz. A magyar kultúra és a magyar színház azonban 1945 után évtizedekre visszalép a fejlődésnek egy korábbi szakaszába, a 19. századtól örökölt naturalizmus világába. És ebben Németh Antalnak nincs semmi keresnivalója.

Háború utáni sorsa a magyar színháztörténet egyik legarcprítóbb fejezete. Gyűlölködő cikkek, megalázó procedurák, igazoló bizottsági tárgyalások, népbírósi eljárások felmentő ítéletei után a negyvenöt éves Németh Antal tizenegy évig nem kap állást. Nem csak színháznál, sehol. A pártállam irányítói szó szerint értelmezik az Internacionálé szavait: a múltat végképp el kívánják törölni, és a régi rendszer valamennyi jelentős személyiségét meg akarják semmisíteni.

Tizenegy évi kilátástalanság után 1956-ban kap először állást. Ahogy ő maga fogalmaz Márai Sándornak írt levelében: „Amikor utoljára találkoztunk a Tárogató úton, kedves Sándor, nem gondoltam, hogy még évekig megóvják tőlem a magyar színpadokat. Sok mindennel lefoglaltam magam, míg 1956 nyarától Kaposvárott, ezen a szerény vidéki színpadon rendezhettem”. Ez az idill mindössze egyetlen évadon át tart, majd két szezont Kecskeméten, hatot pedig a pécsi Nemzeti Színháznál tölt. Aztán mivel néhány rendezése túlságosan jól sikerül, a benne vetélytársat látó igazgatója nyugdíjazza. Élete hátralevő éveit a Széchényi Könyvtár Színháztörténeti Osztályán tölti, ahol a Nemzeti Színház 1935 és 1944 közötti időszakának, vagyis saját igazgatásának dokumentációját gondozza.

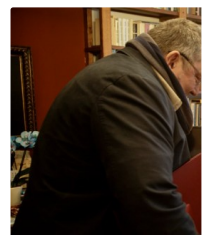
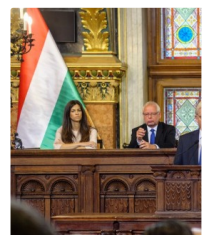
Hubay Miklós azt mondta egy nyilatkozatában, hogy Németh Antal túlságosan jó volt Magyarország számára. Szörnyű kijelentés, de mélységesen igaz. Igaz egy olyan korban, amelyben nem a képességek szerint osztják a stallumokat. Amikor az arra jogosultak borsóra térdepeltetik Platónt, széklábat faragtatnak Michelangelóval.

Legfrissebb

**Csiksomlyói passió
zarándokútja****Bergman 100 - Kön****Exportdarab - Mi az**

Galéria aján

TÖRÖCSIK MARINÁL**PRO URBE BUDAPEST**

Videó aján

Szomorú és felemelő pillanat, amikor Németh Antal hetvennégy év után visszatér a Nemzeti Színház falai közé. Akik még ma is a fejüket csóválják ezért, hátha fél évszázaddal a halála után mégis belátják, hogy itt a helye. Mi, akik tiszteljük és szeretjük őt, meg vagyunk győződve róla, hogy a felrobbantott Blaha Lujza téri épület helyett itt talál végleges otthonra örökké nyugtalan szelleme.

FEKETE PÉTER

Visszakerült Németh Antal a színházi – és nem csak színházi – életünk vérkeringésébe

Az alkotó ember legnagyobb szorongását mindig a elfelejtéstől való félelem okozza. Különösen igaz lehet ez az olyan illékony jelenésre, vagy jelenségre, mint egy színházi előadás, amikor a színpad – értjük ezen most az előadást – és a benne mozgó-játszó színészek munkája előadásról előadásra más, és ezzel megismételhetetlenül egyedi. Nincs erre az egyszerűségre megoldás a mindenre megoldást kínálni látszó digitális korban sem, hiszen a képi rögzítés is csak egy adott, konkrét eseményt tud rögzíteni, amely más, mint az azt megelőző előadás ugyanabból a darabból megrendezve, ahogy más lesz a rá követő következő produkció is.

Persze, mindemellett a filmszalagon – ma már számítógépeken – megörökítés mégis méltó és a jövőnek szóló üzenetrögzítés, szemben például azokkal a színházi előadás-rendezésekkel, mint például dr. Németh Antal elhíresült Ember tragédiája-előadás, melynek ha filmes megörökítése nem is történetelt meg, megtörtént a rádiójáték-változatának viaszlemezen történő rögzítése Somlay Artúrral, Bajor Gizivel, és Csontos Gyulával, amely számunkra nem jelent a fölédzésben megkönnyebbülést, mert ez, a maga korában divatosabb váló rögzítési mód mindössze kétszeri lejátszást engedélyezett érdeklődő tulajdonosának, így mára csak a rögzítés tényének vagyunk birtokában, a rögzített csodát pedig továbbra is csak elképzelni tudjuk.

Dr. Németh Antalt mondtam, ami színházi rendező esetében meglepő címhasználat, hiszen, ha a maga korában még nem is feltétlenül, mára már teljesen elfogadott, mi több elvárt az, hogy egy valamire való rendező rendelkezék magas szintű színházi – vagy bölcsészettudományi – végzettséggel, ahogy az is természetes, hogy a végzettségre mutató doktori (vagy egyéb) címet nem használják sem a színpadon, sem a teátrumi életükben.

Nem tudtam arról tájékozódni, Németh Antal adott-e erre a furcsa rögeszméjére magyarázatot, az én magán-fordításomban viselkedésére kétféle válasz is lehetséges: vagy alacsony származását kompenzálta ezzel, nem titkolt büszkeséggel – józsefvárosi proli családban született –, vagy fontosnak tartotta, s ebben akár a példamutatás szándéka is vezette, hogy a színházművészetben az olyan fontos pozícióban részt vevők, mint a rendezők, kell rendelkezzenek tudományos előélettel is (ő maga Berlinben, Bécsben, Münchenben, Párizsban és Kölnben végez színházi tanulmányokat...)

Életét, mint minden valamirevaló jelentős művészt, csúcscsok és hullámvölgyek, sikerek és bukások, fölemelések-fölemelkedések és kegyvesztettségek-mellőzöttségek tarkítják.

Nehezen összeszámolható bemutató-előadásai számbavételekor figyelemre méltó makacs visszatérése a három nagy magyar drámai ikonhoz, Vörösmarty Csongor és Tündéjéhez, Katona Bánk bánjához, de leginkább – a színpadi létezőképességében máig vitatott drámai költeményhez – Az ember tragédiájához. Három nagy színházi korszakát különíti el a színháztörténet, a kezdeti, kísérletezésekben gazdag szegedi (két évad – félszáz rendezés), a Nemzeti Színházban eltöltött és átküszködött-verekedett kilenc évet (mintegy száz rendezés), és az azt követő, általam csak kallódások korának nevezett harmadik korszakot, amely szintén durván félszáz rendezést jelent. Összesen tehát mintegy kétszáz rendezést írhatunk Németh Antal számlájára, beleszámítva ebbe a külföldi létre segítéseket is. Hogy most a középső, Nemzeti Színházbeli munkásságára koncentrálunk egy pillanatra, ez azért lehetséges és elvárható, mert a Nemzeti Színházban vagyunk, és a jeles rendezőelőd szoboravatását celebráljuk, melynek készítője Matl Péter szobrász, a gesztus-esemény megálmodója pedig méltó utódja a székében, Vidnyánszky Attila.

Németh Antal kinevezését a Nemzeti Színház élére „puccsként” emlegették a maga korában, és Kárpáti Aurél vezetésével szüntelen támadásnak vetették alá rendezői-igazgatói tevékenységét; és visszatekintve nincs ezen semmi csodálkozni való, ahogy azon sincs, hogy a Nemzeti igazgató-váltásait azóta is, mind a mai napig, a támadások és elfogadások, a megkérdőjelezések és támogató felkiáltó jelek levegőbe rajzolása kíséri.

A nemzet színházának élén végzett igazgatói-rendezői munkáját két törekvés feltétlenül jellemzi: egyrészt az, hogy nemzeti drámakincsünket igyekezett eljuttatni a lehető legmagasabb minőségi megvalósításokkal a nagyközönséghez, másrészt, felzárkóztatni a színházat az európai színházi világ színvonalához, elvárásaihoz. Hogy sikerült-e neki, vagy sem, az autentikus válaszadás erre nyilván színháztörténeti és -elméleti szakemberek feladata. Annyi bizonyos, hogy törekvése, kapcsolódni az európai- vagy világtendenciákhoz, ugyanakkor nemzeti drámakincsünk felmutatása valahány évadban, ma is biztos tájékozódási pont kell legyen első számú színházi fórumunk regnáló igazgatójának. (Csak apró megjegyzés: érdekes, hogy Németh Antalt már szegedi korszakában izgatta a nemzeti színház létének és szükséges színházi státusának a kérdése: javaslatok sorával élt, hogyan lehetséges az elveszített kolozsvári színház helyébe a nemzet színházává tenni a szegedi teátrumot – ez törekvése is, mint annyi egyéb kísérlete, ebben az esetben sem járt sikerrel...)

A gazdag életműből napestig szemelgethetnénk az értékeket és érdekességeket, de sem a szándékom, sem a feladatom nem ez. A mellett azonban nem mehetek el főlemlítés nélkül, hogy színházi tevékenységétől nem különválaszthatóan, szakírói munkálkodása is jelentős volt Dr. Németh Antalnak, ma is fontos és használható gyűjtőmunkájának eredménye – gondoljunk bele, az évszámokból kiderülhet valamennyiünk számára, egy, még nagyon is fiatal emberről van szó – a Színészeti Lexikon (1930), az 1933-ban jelent Az ember tragédiája a színpadon, majd az 1935-ös A Bánk bán száz éve a színpadon című monográfia. Ebbéli ténykedése és szakértelme leginkább egy másik nagy, szintén az állandó támadások keresztútjében dolgozó rendező-dramaturg munkásságával, Hevesi Sándoréval rokonítható.

Miért tartom fontosnak a jeles előd színházi szobrának felállítását a Nemzeti Színházban, mely nem kijelölt és elvárt kötelessége az utóknak, de méltánylandó gesztusa? Rövid avató-beszédem elején a felejtésről beszéltem. Németh Andorról, tudomásom szerint, de javítsanak ki, ha tévedek, még utca sincs elnevezve, míg a ceglédi születésű örök ellenlábásról, a színházi kritikus Kárpáti Aurélról igen nevezetesen a szülőhelyén. Ott biztosan nem felejtik el az igen vitriolos ténnyel a gondolatait papírra vető színházi szakembert. Szerencsére, és a nem csak fejben emlékezőknek köszönhetően, Németh Antal is a helyére kerül lassan. Ennek első megnyilvánulása a Latinka ház átnevezése-átminősítése – szintén Vidnyánszky Attila igazgató úr produktív emlékezete folytán – Németh Antal Színházművészeti és Kulturális Központtá, Kaposvárot.

A mostani szoboravatás egy emblemikus színházi helyen szintén jelentős kísérlet arra, hogy a múlt század első felének egyik legfontosabb – s az utókor számára megkerülhetetlen – rendező-dramaturgja, elméleti-gyakorló színházi embere a helyére kerüljön az egyetemesebb színháztörténetben.

Egyben jelenünk részévé is válják, ne csak egy név maradjon fenn utána – gondolok itt arra, ha csak a látogatók töredéke utána néz a szobor felfedezését követően a megformált életművének, máris visszakerült Németh Antal a színházi – és nem csak színházi – életünk vérkeringésébe. A létrehozók felé köszönetnyilvánítással, Dr. Németh Antal életműve iránti megkülönböztetett tisztelettel adok jelet az alkotás leleplezésére, életünkbe beemelésére.

(2018. október 01.)

Németh Antal

- › **Dévénytől lefelé – A hazájában bujdosó Németh Antal (Magyar Idők, Lugas, Ablonczy László, 2018. szeptember 2.)**
- › **Németh Antal álmai (Critikai Lapok, 2015.)**
- › **Németh Antal nevét viseli a kaposvári Színművészeti és Kulturális Központ (2018.05.23.)**
- › **Balogh Géza: Németh Antal és a Bánk Bán (Szenárium, 2017. november)**
- › **Németh Antal könyv a Nemzeti Színház kiadásában 2016. Április 22.**
- › **Németh Antal szobrot avattunk**
A Nemzeti Színház Nyílt Napján (2018. szeptember 22.) felavattuk Németh Antal szobrát, Matl Péter kárpátaljai művész alkotását, Alább olvashatják Balogh Géza és Fekete Péter beszédét.
- › **Művész és tudós - Németh Antal és a Nemzeti Színház**
A Nemzeti Színház igazgatója akart lenni, és az lett. Újat akart, és meg is valósította. Kilenc év adatott számára az ország első teátruma élén. Németh Antalról van szó, akinek gazdag hagyatékából, levéltárakban fellelt dokumentumokból szerkesztett „ténytárat” Kávási Klára, könyvtáros-levéltáros, a Nemzeti Színház archívumának egykori vezetője.

← Előző hír

Következő hír →

HÍREK

MŰSOR

MŰVÉSZEK

JEGYINFORMÁCIÓ

A SZÍNHÁZ

ADATKEZELÉSI TÁJÉKOZTATÓ

HÍRLEVÉL

NYOMTATHATÓ MŰSOR

DOKUMENTUMOK

KAPCSOLAT

IMPRESSZUM

Elérhetőségek

Szervezési osztály - jegyiroda
Budapest VI. ker. Andrassy út 28.
Telefon: 373-0996, 373-0963, 373-0964
szervezes@nemzetiszinhas.hu

Jegypénztár a színházban
Budapest IX. ker. Bajor Gizi park 1
Telefon: 476-6868
Részletesen a Jegyinformáció men

© 2018 Nemzeti Színház. Minden jog fenntartva.
Támogató: Emberi Erőforrások Minisztériuma